

Міждисциплінарне розуміння предметності соціального інтелекту

Борис Братаніч, Андрій Куций, Михайло Романенко, Дніпровська академія неперервної освіти

Установлено основні напрями дослідження соціального інтелекту у межах проблематики його соціальної визначеності, акцентування його індивідуального виміру та виокремлення комунікативно-го напрямку досліджень, який акцентує значущість соціального інтелекту як комунікативного ресурсу. Обґрунтовано значущість соціального інтелекту як когнітивної основи комунікативної компетентності, яка впливає на здатність людини розуміти й прогнозувати поведінку людей у різних життєвих ситуаціях, розуміти й адекватно оцінювати себе й свої дії та вчинки стосовно навколишніх. Здійснено узагальнення стосовно розуміння соціального інтелекту у межах різних підходів як здатності адекватно розуміти і оцінювати свою поведінку і поведінку інших людей, тобто як поведінково-комунікативного феномена і аспекту міжсуб'єктної соціальної взаємодії та спілкування. Зроблено узагальнюючий висновок стосовно природи соціального інтелекту в якості інтегральної особистісної здатності, що визначає успішність людини як суб'єкта міжособистісних відносин та комунікації на основі впливу на такі процеси, як розуміння і прогнозування власної поведінки та поведінки інших людей в ситуаціях міжособистісного спілкування; соціалізацію, інкультурацію, соціальну адаптацію тощо. Виокремлено основні дискусійні проблеми у сфері дослідження соціального інтелекту, які включають різноманітність методологічних підходів до його аналізу; невизначеність соціального інтелекту як когнітивного феномену; наявність підходів щодо ототожнення соціального інтелекту та інших форм когнітивної діяльності людини. Обґрунтовано пріоритетність дослідження проблематики вимірювання соціального інтелекту та розробки вимірювальних методик і їх використання в освітній діяльності.

Ключові слова: когнітивна діяльність; соціалізація; розвиток; особистість; комунікація; комунікативна компетентність; взаємодія

Interdisciplinary understanding of the objectivity of social intelligence

Borys Bratanich, Andrii Kutsiy, Mykhailo Romanenko, Dnipro Academy of Continuing Education

The basic directions of research of social intellect in the framework of the problems of its social determinacy, the emphasis on its individual measurement and the isolation of the communicative direction of research, which emphasizes the importance of social intelligence as a communicative resource, are established. The significance of social intelligence as the cognitive basis of communicative competence, which affects the ability of a person to understand and predict the behavior of people in different life situations, to understand and adequately assess oneself and their actions and actions with respect to others, is substantiated. The generalization of the understanding of social intelligence in the framework of different approaches is carried out as the ability to adequately understand and evaluate their behavior and behavior of other people, that is, as a behavioral and communicative phenomenon and an aspect of interpersonal social interaction and communication. A general conclusion is drawn regarding the nature of social intelligence as an integral personal ability that determines the success of a person as a subject of interpersonal relations and communication on the basis of influence on such processes as the understanding and prediction of their own behavior and behavior of other people in situations of interpersonal communication; socialization, inculcation, social adaptation, etc. The main discussion problems in the field of research of social intelligence, which include heterogeneity of methodological approaches to its analysis, uncertainty of social intelligence as a cognitive phenomenon; the availability of approaches to the identification of social intelligence and other forms of cognitive activity of man, are singled out. The priority of research of the problem of measurement of social intelligence and development of measuring methods and their use in educational activity is substantiated.

Keywords: cognitive activity; socialization; development; personality; communication; communicative competence; interaction

Междисциплинарное понимание предметности социального интеллекта

Борис Братанич, Андрей Куцый, Михаил Романенко, Днепровская академия непрерывного образования

Установлены основные направления исследования социального интеллекта в рамках проблематики его социальной определенности, акцентирования его индивидуального измерения и выделения коммуникативного направления исследований, который акцентирует значимость социального интеллекта как коммуникативного ресурса. Обоснована значимость социального интеллекта как когнитивной основы коммуникативной компетентности, которая влияет на способность человека понимать и прогнозировать поведение людей в разных жизненных ситуациях, понимать и адекватно оценивать себя и свои действия и поступки по отношению к окружающим. Осуществлено обобщение относительно понимания социального интеллекта в рамках различных подходов как способности адекватно понимать и оценивать свое поведение и поведение других людей, то есть как поведенчески-коммуникативного феномена и аспекта интерсубъектного социального взаимодействия и общения. Сделано обобщающий вывод о природе социального интеллекта в качестве интегральной личностной способности, определяющей успешность человека как субъекта межличностных отношений и коммуникации на основе воздействия на такие процессы как понимание и прогнозирование собственного поведения и поведения других людей в ситуациях межличностного общения, социализацию, инкультурацию, социальную адаптацию и тому подобное. Выделены основные дискуссионные проблемы в области исследования социального интеллекта, которые включают разнородность методологических подходов к его анализу; неопределенность социального интеллекта как когнитивного феномена; наличие подходов к отождествлению социального интеллекта и других форм когнитивной деятельности человека. Обосновано приоритетность исследования проблематики измерения социального интеллекта и разработки измерительных методик и их использование в образовательной деятельности.

Ключевые слова: когнитивная деятельность; социализация; развитие; личность; коммуникация; коммуникативная компетентность; взаимодействие

Постановка проблеми.

У науковій літературі інтелект звичайно розглядається у контексті когнітивної діяльності людини і характеризується як її здатність до пізнання, навчання, розвитку власної когнітивної сфери [6, с. 18]. Одним із найважливіших вимірів інтелекту при цьому вважається його роль у становленні соціальності людини. Значна частина дослідників (В. Штерн, Л. Поллані, Ж. Піаже, Г. Ю. Айзенк, Р. Стернберг тощо) вказують на роль інтелекту в адаптації та регуляції поведінки людини як вирішальну його характеристику і трактують інтелект як загальну успішність адаптації людини до нових ситуацій за допомогою вирішення певної задачі у внутрішньому плані дії при домінуванні свідомості. Сама ця соціально-адаптивна функція інтелекту стала основою виокремлення та дослідження соціального інтелекту.

Аналіз публікацій та досліджень.

У вітчизняній науковій літературі цей процес розпочався у середині ХХ ст. з появою низки досліджень щодо психологічних особливостей буття людини у соціумі [1], які акцентували в інтелекті його вплив на соціальні уміння і комунікативну компетентність, соціальні перцепції і розуміння людьми один одного у спілкуванні. Аналіз теоретичних та експериментальних

досліджень показав, що у психологічній науці соціальний інтелект – це поняття, котре досі не має однозначного тлумачення. Водночас у визначеннях цього явища вітчизняні дослідники [18] знаходять низку спільних моментів: 1) тлумачиться як здібність, отже він пов'язаний з певною діяльністю та виступає особистісним утворенням; 2) предметом цих здібностей виступає встановлення послідовності між подіями, в яких діючими особами є людина та її соціальне оточення; 3) він описується як складне структурне утворення, що включає ряд здібностей. На сьогодні соціальний інтелект розглядається як інтелектуальна здатність, що визначає успішність спілкування та соціальної адаптації (Г. Айзенк, Дж. Гілфорд, Н. Кэнтор, Г. Олпорт), забезпечує успішну взаємодію між людьми (Р. Стернберг) і має основну функцію прогнозування поведінки (Е. Торндайк) як група ментальних здібностей, пов'язаних із обробкою соціальної інформації (М. Тисак, М. Форд). Вітчизняні автори визначають соціальний інтелект як здатність розуміти самого себе та інших (Ю. М. Ємельянов), практичний розум (Л. І. Уманський, М. О. Холодна). Разом із тим бракує узагальнюючих досліджень щодо характеристики соціального інтелекту на перетині методології психології та філософії.

Мета дослідження.

Узагальнюючий аналіз наукової проблематики соціального інтелекту на перетині предметів філософії та психології.

Виклад основного матеріалу.

Самостійним предметом дослідження соціальний інтелект став уже на пострадянських теренах в останній третині двадцятого століття. При цьому домінувала успадкована з попередніх часів соціоцентрична методологія, він досліджувався в основному у когнітивному, соціально-перцептивному вимірі та з погляду набуття соціального досвіду.

Особистісний вимір соціального інтелекту став предметом дослідження лише на рубежі ХХ–ХХІ ст. [5, с. 21]. Однією з перших до цієї проблематики звернулася дослідниця М. І. Бобнева [4], яка вказала, що процес соціального розвитку особистості визначається наявністю двох протилежних тенденцій – типізацією та індивідуалізацією. У першому випадку мова йде про різноманітні види стереотипізації, формування у межах групи особистісних властивостей. У другому випадку на перший план виходить індивідуальний досвід соціальної поведінки і спілкування, вироблення людиною власного ставлення до себе, своїх соціальних ролей, формування особистісних норм і переконань, індивідуальних систем смислів і значень тощо.

Дослідниця акцентувала саме цей вимір становлення соціальності в людині як процес індивідуального розвитку в умовах суспільства, соціальної групи, соціальних контактів, спілкування. Виходячи з того, що формування людини є результатом складного поєднання процесів соціалізації та індивідуального соціального розвитку особистості, виникає потреба у виокремленні соціального інтелекту як здатності розуміти складні стосунки і залежності в соціальній сфері. Відповідно Бобнева М. І. інтерпретувала соціальний інтелект як особливу здатність людини, яка формується у процесі її інкультурації, інтеграції до соціальної сфери, як результат діяльності в сфері спілкування та соціальних взаємодій. Рівень «загального» інтелектуального розвитку не пов'язаний однозначно з рівнем соціального інтелекту. І чим вищим є соціальний інтелект, тим спілкування є ефективнішим і прийнятнішим для інших людей.

Традиція акцентування індивідуального виміру соціальності в когнітивному розвитку людини стала домінуючою на рубежі ХХ–ХХІ ст. Дослідник Ю. М. Ємельянов пов'язував соціальний інтелект із поняттям «соціальна сензитивність» і розглядав його як «... стійку, засновану на специфіці розумових процесів, афективного реагування і соціально-

го досвіду здатність розуміти самого себе, а також інших людей, їх взаємини і прогнозувати міжособистісні події» [8, с. 54]. Схожу позицію відстоює Є. С. Михайлова, розглядаючи соціальний інтелект як інтелектуальну здатність, що лежить в основі як ефективного спілкування, так і успішної соціальної адаптації, і пов'язана з прогнозуванням поведінки і розпізнаванням намірів, почуттів і емоцій за допомогою інтерпретації невербальної і вербальної експресії [12].

Психолог А. Л. Южанінова трактує соціальний інтелект як комплексну здатність, що містить соціально-перцептивну складову, соціальну уяву і соціальну техніку комунікації, які у сукупності визначають успішність адаптації людини до навколишнього соціального середовища [21, с. 66]. Ще одна дослідниця, В. Н. Куніцина, розглядає соціальний інтелект як інтегративну здатність, що поєднує комплекс інтелектуальних, особистісно-психологічних та поведінкових характеристик, що дозволяють людині інтерпретувати інформацію і здійснювати прогностичну функцію в ситуаціях соціальної взаємодії та комунікації [10, с. 50].

У цілому можна говорити про виокремлення трьох основних напрямів дослідження. З одного боку, продовжує залишатися актуальною проблематика соціальної визначеності соціального інтелекту. З іншого боку, все більш поширеними стають концепції, які акцентують індивідуальний вимір соціального інтелекту. У дослідженнях Д. В. Ушакова та його колег соціальний інтелект визначається як здатність розуміти внутрішній світ інших людей, а також їх поведінка, здатність до пізнання соціальних явищ, яка складає один з компонентів соціальних умінь і компетентності, але не вичерпує їх [20, с. 5].

Нарешті на основі другого напрямку починає виокремлюватися комунікативний напрям досліджень, який акцентує значущість соціального інтелекту як комунікативного ресурсу. Одним із перших цей аспект соціального інтелекту системно дослідив А. І. Савенков. Він запропонував розглядати соціальний інтелект як сукупність двох чинників: «кристалізованих соціальних знань», отриманих в результаті інкультурації і практичного соціального досвіду людини, і соціально-когнітивної гнучкості, що виявляється в здатності застосовувати соціальні знання при рішенні невідомих проблем [17].

У структурі соціального інтелекту дослідник виділяє три групи складових: когнітивні, емоційні та поведінкові [16, с. 36-37.]. До когнітивної групи входять соціальні знання (знання про людей, знання норм та правил, розуміння інших

людей); соціальна пам'ять (стосується інших людей та взаємодій з ними); соціальна інтуїція (оцінка почуттів, визначення настрою, розуміння почуттів, настрою, мотивів вчинків інших людей, здатність адекватно сприймати їх поведінка в рамках соціального контексту); соціальне прогнозування (планування своєї поведінки у міжособистісній взаємодії, здатність само рефлексувати та змінюватися для власного розвитку як суб'єкта міжособистісної взаємодії).

Емоційні складові включають соціальну виразність (емоціональність, емпатичність, емоційні чутливість та контроль); співпереживання (здатність входити в положення інших людей і долати комунікативний та ціннісний егоцентризм); саморегуляцію (вміння регулювати власні емоції у процесі комунікації). Поведінковий аспект включає в себе соціальне сприйняття (уміння слухати співрозмовника); соціальну взаємодію (здатність до колективної взаємодії і творчості); соціальну адаптацію (вміння пояснювати і переконувати інших, здатність уживатися з іншими людьми, відкритість у стосунках з оточуючими).

Подібну інтерпретацію соціального інтелекту дає вітчизняна дослідниця Г. Ожубко, інтерпретуючи його як здатність людини розуміти не лише інших, але й саме себе у постійній зміні психічних станів та міжособистісних стосунків, розуміти і прогнозувати результати як власної поведінки, так і поведінки партнерів по взаємодії. Виходячи з цього, вона пропонує розглядати його як трирівневу модель: 1) рівень потенційних здібностей; 2) рівень актуальних здібностей; 3) результативний рівень [13, с.17].

Інша вітчизняна дослідниця С. Руденко прямо вказує на те, що соціальний інтелект є когнітивною основою комунікативної компетентності; передбачає здатність людини розуміти й прогнозувати поведінку людей у різних життєвих ситуаціях, з огляду на їх вербальні й невербальні прояви, розуміти й адекватно оцінювати себе й свої дії та вчинки стосовно навколишніх. Основними функціями соціального інтелекту вона вважає пізнавально-оцінну, прогностичну, комунікативну та рефлексивну [15, с.17].

Вітчизняна дослідниця О. Сасько також характеризує соціальний інтелект як сукупність когнітивних функцій, що визначають здатність індивіда до пізнання соціальної дійсності, самопізнання і саморегуляції, які служать цілям адаптації суб'єкта до соціального оточення і керуються комунікативною компетенцією [18, с. 7].

Вказані підходи у цілому відображають основний напрям розвитку досліджень соціаль-

ного інтелекту. При всіх розбіжностях концептуальних рішень, пропорованих сучасними фахівцями, соціальний інтелект розглядається у більшості випадків як здатність адекватно розуміти і оцінювати свою поведінку і поведінку інших людей, тобто у поведінково-комунікативному плані, як аспект міжсуб'єктної соціальної взаємодії і спілкування. Ця соціальна здатність розглядається як вирішальна практична характеристика людини, яка забезпечує ефективні міжособистісні взаємодії і комунікацію, а відповідно є і підґрунтям успішної соціалізації.

Таким чином, соціальний інтелект – інтегральна інтелектуальна здатність, яка визначає успішність спілкування і соціальної адаптації. Соціальний інтелект об'єднує і регулює пізнавальні процеси, пов'язані з відображенням соціальних об'єктів (людини як партнера по спілкуванню, групи людей). Соціальний інтелект забезпечує розуміння вчинків і дій людей, розуміння мовної продукції людини, а також її невербальних реакцій (міміки, поз, жестів). Він є когнітивною складовою комунікативних здібностей особистості і професійно важливою якістю.

Основу соціального інтелекту становить: коло спілкування, рівень сензитивності, соціально-перцептивні здібності, здатність переживати за іншого без безпосереднього сприйняття його почуттів, здатність до децентрації тобто вміння встати на точку зору іншої людини, відрізнити свою точку зору від інших можливих. Соціальний інтелект виступає одним із найважливіших компонентів життєдіяльності людини, він дає можливість розуміти самого себе, забезпечує вірне розуміння вчинків людей, їхніх вербальних і невербальних реакцій, виступає як важлива когнітивна складова в структурі комунікативних здібностей особистості. Соціальний інтелект обумовлює процеси соціального пізнання, допомагає людині прогнозувати розвиток міжособистісних відносин, загострює інтуїцію, передбачливість і забезпечує психологічну витривалість; допомагає долати раптові кризи, тривалі стреси, ситуації, що загрожують самоповазі.

На нашу думку, найбільш доцільно розглядати соціальний інтелект у зв'язку із соціально-комунікативною компетентністю особистості, яка є базовою умовою ефективності соціалізації та життєдіяльності людини в соціумі і розуміється як здатність ефективно взаємодіяти в системі міжособистісних відносин. До основних складових такої компетентності слід віднести орієнтування в соціальних взаємодіях міжособистісно-

го характеру, уміння визначати особливості та емоційні стани інших людей, здатність вибирати найбільш оптимальні способи комунікації та взаємодії з іншими людьми. Відтак саме соціальний інтелект має бути схарактеризований як інтегральна особистісна здатність, що визначає успішність людини як суб'єкта міжособистісних відносин та комунікації на основі впливу на такі процеси як розуміння і прогнозування власної поведінки та поведінки інших людей в ситуаціях міжособистісного спілкування; соціалізацію, інкультурацію, соціальну адаптацію тощо. Високий соціальний інтелект визначає рівень адаптованості, ефективності взаємодії з іншими людьми, а зрештою – і життєву успішність.

Разом із тим слід констатувати наявність низки системних проблем при вивченні соціального інтелекту. Даний феномен продовжує розглядатися з різних методологічних позицій, відповідно дослідники констатують відсутність такої концепції соціального інтелекту, яка б «будувалася на чіткій теоретико-методологічній базі» [6, с. 44]. З одного боку, точаться дискусії стосовно визначеності соціального інтелекту як когнітивного феномену. Низка дослідників розглядає його як «систему інтелектуальних здібностей, незалежних від чинника загального інтелекту і пов'язаних, перш за все, з пізнанням поведінкової інформації» [9, с. 133]. На нашу думку, ідея незалежності соціального і «загального» інтелектів є непродуктивною, оскільки соціальний інтелект поза межами інтелекту загалом сам перестає бути інтелектом. Ми згодні з дослідниками, які характеризують соціальний інтелект «як самостійний вид інтелекту ..., який має з ним родовидові відносини», розуміють його як один з видів інтелекту, що підкоряється «його загальним закономірностям» [11, с.47].

З іншого боку, є спроби розчинити соціальний інтелект у межах інших форм когнітивної діяльності людини. Так, дослідники Н. А. Батурін і Л. Г. Матвеева характеризують соціальний та емоційний інтелекти як дуже близькі, практично ідентичні феномени, які використовуються для вирішення «когнітивними способами» емоційних і соціальних завдань, виробляючи когнітивне оперування «об'єктами» [2, с. 6]. Об'єктний підхід до розуміння соціального інтелекту отожднює його з успішною діяльністю в суспільстві [9, с. 132], відповідно його синонімом стає «інтелект успіху» [19].

Проте чи не найважливіша проблема – це дослідження соціального інтелекту на основі емпірично верифікованих показників. Адже виявилось, що

«ясно окреслений предмет ... не тягне за собою легкої операціоналізації ... Дати визначення соціального інтелекту виявилось набагато простіше, ніж його виміряти» [3]. У підсумку дослідний акцент перемістився на розробку вимірювальних методик, і саме це визначає практичну значущість досліджень соціального інтелекту в сучасних умовах [14, с.145].

У цілому на сучасному етапі розвитку науки можна говорити про наступні аспекти розуміння соціального інтелекту. По-перше, це особлива здатність, відмінна від відомих видів інтелекту, але така, що корелює з ними; це вид пізнання, який відрізняється специфікою свого об'єкта (Дж. Гілфорд, Д. Кітінг, Н. Кентор, Р. Стернберг, В. Штерн, М. Форд, М. Тісак, Н. Кудрявцева, Д. Ушаков). По-друге, це один з аспектів емоційного інтелекту (Г. Гарднер, Н. Коврига, Е. Носенко, Е. Торндайк). По-третє, це компетентність у сфері соціального пізнання (Р. Стернберг); аспект соціально-психологічної компетентності (Л. Лєпіхова, А. Мудрик); прояв комунікативної компетентності (М. Амінов, М. Бобнева, Ю. Ємельянов, О. Капустіна, О. Михайлова та ін.). По-четверте, це комплекс знань, умінь і навичок, набутих протягом життя (Г. Айзенк, Г. Геранюшкіна, М. Кубишкіна, Г. Олпорт, Р. Селман, М. Холодна). На нашу думку, особливо актуальними є дослідження соціального інтелекту як комунікативно-особистісного потенціалу (В. Куніцина, О. Лобанов, О. Подунова, О. Феоктистов), котрий розуміють як комплекс властивостей, що визначають процес спілкування людини у суспільстві.

Висновки.

Таким чином, соціальний інтелект доцільно розуміти як індивідуальну здатність особистості до пізнання соціальних явищ у контексті формування навичок комунікації та взаємодії з іншими людьми. Він має розглядатися в одому ряду з іншими видами інтелекту, будучи одним з основних чинників соціалізації людини. Ця здатність носить гетерогенний характер і полягає в розумінні людиною самої себе, інших людей, їхніх взаємин, а також у прогнозуванні перебігу міжособистісних взаємодій на основі індивідуальних когнітивних процесів, інтелектуального та емоційного реагування на особистісний і соціокультурний контекст інтерактивних взаємодій та спілкування. Відповідно, в структурі соціального інтелекту доцільно виокремлювати когнітивний, емоційний та комунікативний аспекти. Враховуючи характер соціальних взаємодій у медійно-інформаційному суспільстві, саме останній як комунікативний інтелект має стати основою подальших досліджень соціального інтелекту.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Асмолов А. Г. Психология личности: культурно-историческое понимание развития человека / А. Г. Асмолов. – М.: Смысл, 2007. – 528 с.
2. Батурич Н. А. Социальный и эмоциональный интеллект: мифы и реальность / Н. А. Батурич, Л. Г. Матвеева // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Психология. – 2009. – № 42. – С. 4-7.
3. Белова С. С. Социальный интеллект: сравнительный анализ методик измерения. – Режим доступа: http://www.nrpsy.ru/social_inteUect_belova.html
4. Бобнева М. И. Психологические проблемы социального развития личности / М. И. Бобнева. – М.: Наука, 1979. – 243 с.
5. Герасимова П. С. Роль личностных характеристик в контексте анализа социального интеллекта / П. С. Герасимова // СМАЛЬТА. – 2015. – № 6. – С. 21-24.
6. Горчакова О. Ю. Исследование социального интеллекта: проблемы, основные понятия и подходы / О. Ю. Горчакова, С. А. Богомаз // Психология когнитивных процессов. – 2015. – № 2. – С. 44-55.
7. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – СПб.: Питер, 1999. – 368 с.
8. Емельянов Ю. Н. Теория формирования и практика совершенствования коммуникативной компетентности / Ю. Н. Емельянов. – М.: Просвещение, 1995. – 183 с.
9. Кудинова И. Б. Социальный интеллект как предмет исследования / И. Б. Кудинова, И. С. Вотчин // Сибирский педагогический журнал. – 2005. – № 4. – С. 132-142.
10. Куницына В. Н. Социальная компетентность и социальный интеллект: структура, функции, взаимоотношение / В. Н. Куницына // Теоретические и прикладные вопросы психологии. – 1995. – С. 48-61.
11. Лунева О. В. Концепция социального интеллекта личности / О. В. Лунева // Знание. Понимание. Умение. – 2012. – № 2. – С. 46-51.
12. Михайлова Е. С. Методика исследования социального интеллекта. Адаптация теста Дж. Гилфорда и М. Салливена: руководство по использованию / Е. С. Михайлова. – СПб., 1996. – 53 с.
13. Ожубко Г. В. Психологічні засоби формування соціального інтелекту в майбутніх менеджерів: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Г. В. Ожубко. – Харків, 2009. – 19 с.
14. Отоцкий Г. П. Социальный интеллект: объектный и субъектный подходы / Г. П. Отоцкий // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. – 2016. – № 6-1. – С. 144-146.
15. Руденко С. В. Соціальний інтелект як чинник успішності педагогічної діяльності: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01 / С. В. Руденко. – Київ, 2008. – 19 с.
16. Савенков А. И. Концепция социального интеллекта / А. И. Савенков // Вестник практической психологии образования (научно-методический журнал). – Январь-март 2006. – № 1. – С. 36-37.
17. Савенков А. И. Социальный интеллект как проблема психологии одаренности и творчества / А. И. Савенков // Психология. Журнал Высшей школы экономики. – 2005. – № 4. – С. 94-101.
18. Сасько О. О. Психолого-педагогічні умови розвитку соціального інтелекту у студентів, схильних до адитивної поведінки: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / О. О. Сасько. – Харків, 2010. – 20 с.
19. Стернберг Р. Интеллект успеха / Р. Стернберг. – Минск: Попурри, 2015. – 231 с.
20. Ушаков Д. В. Социальный интеллект: теория, измерение, исследование / под ред. Д. В. Люсина, Д. В. Ушакова. – М.: Изд-во Института психологии РАН, 2004. – 176 с.
21. Южанинова А. Н. К проблеме диагностики социального интеллекта личности / А. Н. Южанинова // Проблемы оценивания в психологии. – Саратов, 1984. – С. 63-67.

REFERENCES

1. Asmolov, A.G. (2007). Psihologiya lichnosti: kulturno-istoricheskoe ponimanie razvitiya cheloveka [Personality psychology: cultural and historical understanding of human development]. Moscow: Smysl [in Russian].
2. Baturin, N.A., & Matveeva, L.G. (2009). Socialnyj i emocionalnyj intellekt: mify i realnost [Social and Emotional Intelligence: Myths and Reality]. Vestnik Yuzhno-Uralskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Psihologiya, 42, 4-7 [in Russian].
3. Belova, S.S. Socialnyj intellekt: sravnitelnyj analiz metodik izmereniya [Social intelligence: a comparative analysis of measurement methods]. Retrieved from: http://www.nrpsy.ru/social_inteUect_belova.html [in Russian].
4. Bobneva, M.I. (1979). Psihologicheskie problemy socialnogo razvitiya lichnosti [Psychological problems of social development of a personality]. Moscow: Nauka [in Russian].
5. Gerasimova, P.S. (2015). Rol lichnostnyh harakteristik v kontekste analiza socialnogo intellekta [The role of personality characteristics in the context of the analysis of social intelligence]. SMALTA, 6, 21-24 [in Russian].
6. Gorchakova, O.Yu., & Bogomaz, S.A. (2015). Issledovanie socialnogo intellekta: problemy, osnovnye ponyatiya i podhody [Study of social intelligence: problems, basic concepts and approaches]. Psihologiya kognitivnyh processov, 2, 44-55 [in Russian].

7. Druzhinin, V.N. (1999). Psihologiya obshih sposobnostej [Psychology of General Abilities]. Saint Petersburg: Piter [in Russian].
8. Emelyanov, Yu.N. (1995). Teoriya formirovaniya i praktika sovershenstvovaniya kommunikativnoj kompetentnosti [Theory of Formation and the Practice of Improving Communicative Competence]. Moscow: Prosveshenie [in Russian].
9. Kudinova, I.B., & Votchin, I.S. (2005). Socialnyj intellekt kak predmet issledovaniya [Social intelligence as a subject of study]. Sibirskij pedagogicheskij zhurnal, 4, 132-142 [in Russian].
10. Kunicyna, V.N. (1995). Socialnaya kompetentnost i socialnyj intellekt: struktura, funkcii, vzaimootnoshenie [Social competence and social intelligence: structure, functions, relationship]. Teoreticheskie i prikladnye voprosy psihologii, 4, 48-61 [in Russian].
11. Luneva, O.V. (2012). Konceptiya socialnogo intellekta lichnosti [The concept of social intelligence of the individual]. Znanie. Ponimanie. Umenie, 2, 46-51 [in Russian].
12. Mihajlova, E.S. (1996). Metodika issledovaniya socialnogo intellekta. Adaptaciya testa Dzh. Gilforda i M. Sallivena: rukovodstvo po ispolzovaniyu [Technique for the Study of Social Intelligence. Adaptation of the test by J. Gilford and M. Sullivan: a guide to use]. Saint Petersburg [in Russian].
13. Ozhubko, G.V. (2009). Psihologichni zasobi formuvannya socialnogo intelektu v majbutnih menedzheriv [Psychological Suspension of Social Forms in Maybut Manager]. Extended abstract of candidate's thesis. Harkiv [in Ukrainian].
14. Otyuckij, G.P. (2016). Socialnyj intellekt: obektnyj i subektnyj podhody [Social intelligence: object and subject approaches]. Istoricheskie, filosofskie, politicheskie i yuridicheskie nauki, kulturologiya i iskusstvovedenie. Voprosy teorii i praktiki, 6-1, 144-146 [in Russian].
15. Rudenko, S.V. (2008). Socialnij intellekt yak chinnik uspishnosti pedagogichnoyi diyalnosti [Social intelligence as a factor in the success of pedagogical activity]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
16. Savenkov, A.I. (2006). Konceptiya socialnogo intellekta [The concept of social intelligence]. Vestnik prakticheskoy psihologii obrazovaniya (nauchno-metodicheskij zhurnal), 1, 36-37 [in Russian].
17. Savenkov, A.I. (2005). Socialnyj intellekt kak problema psihologii odarennosti i tvorchestva [Social intelligence as a problem of the psychology of giftedness and creativity]. Psihologiya. Zhurnal Vyshej shkoly ekonomiki, 4, 94-101 [in Russian].
18. Sasko, O.O. (2010). Psihologo-pedagogichni umovi rozvitku socialnogo intelektu u studentiv, shilnih do aditivnoyi povedinki [Psychological and pedagogical drainage of social development to the intent of students, who are up to adjective behavior author]. Extended abstract of candidate's thesis. Harkiv [in Ukrainian].
19. Sternberg, R. (2015). Intellekt uspeha [Intelligence of success]. Minsk: Popurri [in Russian].
20. Ushakov, D.V. (2004). Socialnyj intellekt: teoriya, izmerenie, issledovaniya [Social intelligence: theory, measurement, research]. Moscow: Izd-vo Instituta psihologii RAN [in Russian].
21. Yuzhaninova, A.N. (1984). K probleme diagnostiki socialnogo intellekta lichnosti [To the problem of diagnosing the social intelligence of the individual]. Problemy ocenivaniya v psihologii. Saratov [in Russian].

Михайло Ілліч Романенко

Доктор філософських наук, професор
Дніпровська академія неперервної освіти
49006, Дніпро, вул. Володимира Антоновича, 70

Email: kate0502@live.com

Mykhailo Romanenko

Doctor of Philosophy, Professor
Dniprovskaya Academy of Continuing Education
70, Volodymyr Antonovich Str., Dnipro, 49006, Ukraine

Борис Володимирович Братаніч

Доктор філософських наук, професор
Дніпровська академія неперервної освіти
49006, Дніпро, вул. Володимира Антоновича, 70

Email: netdanet2@gmail.com

Boris Vladimirovich Bratanich

Doctor of Philosophy, Professor
Dniprovskaya Academy of Continuing Education
70, Volodymyr Antonovich Str., Dnipro, 49006, Ukraine

Андрій Миколайович Куций

Кандидат філософських наук, доцент
Дніпровська академія неперервної освіти
49006, Дніпро, вул. Володимира Антоновича, 70

Email: doippo.zdorovo@gmail.com

Mykhailo Romanenko

PhD, Associate Professor
Dniprovskaya Academy of Continuing Education
70, Volodymyr Antonovich Str., Dnipro, 49006, Ukraine

Цитування: Братаніч Б. В. Міждисциплінарне розуміння предметності соціального інтелекту / Б. В. Братаніч, А. М. Куций, М. І. Романенко, // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2019. – Т. 22, № 1. – С. 50-56.

Citation: Bratanich, B.V, Kutsiy, A.M & Romanenko, M.I. (2019). Mizhdystyplinarne rozuminnia predmetnosti sotsialnoho intelektu [Interdisciplinary understanding of the objectivity of social intelligence]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 22(1), 50-56.

Стаття надійшла / Article arrived: 11.12.2018

Схвалено до друку / Accepted: 13.01.2019